

L'enganyifa proustiana més grossa de la premsa francesa... i mundial

La premsa francesa ha 'descobert' que Proust, abans de la magdalena, va pensar en una torrada, segons uns manuscrits ara publicats, presentats com a inèdits, i la premsa internacional se n'ha fet ressò. Es parla de "revelació". Una: fa més de mig segle que ja se sabia. I dues: els manuscrits no són inèdits.

Reportatge de *Lluís Bonada*

“**R**evelació: la magdalena de Proust era una torrada”, titulava *La Vanguardia* a portada el dia 21 d'octubre. A dins, el corresposnal a París, Óscar Caballero, indicava que el llibre *Les Manuscrits de la madeleine*, d'aparició imminent, demostra que la primera idea de l'escriptor va ser sucra una torrada en el te, no pas la magdalena. El director del diari, Màrius Carol, va considerar que la notícia era tan transcendent que calia dedicar-li l'article de la pàgina dos: “Abans que la magdalena va ser la torrada”.

El corresposnal va seguir la premsa francesa. *Le Figaro*, el diari on va col·laborar Proust més regularment, en va treure tres peces, en tres dies diferents: “El manuscrit trobat de *La Recerca*”; “La magdalena de Proust hauria pogut ser una *biscotte*” i “La magdalena de Proust, una torrada?”. Els altres dos diaris de París de més prestigi, *Le Monde* i *Libération*, també van donar la doble notícia de la revelació de la torrada i l'edició dels inèdits.

La llista de mitjans francesos –escrits en paper o electrònics, i audiovisuals– que informaven de l'esdeveniment es va fer molt llarga, ben aviat, entre el 18 i el 22 d'octubre. La formen, entre molts altres, *Le Parisien*, *L'Express*, *L'Obs*, *Le Point*, TV5 Monde, RTL, France Inter, *20 Minutes*, France 24, més l'agència AFP, gran part de la premsa regional i molts mitjans francòfons, de

Suïssa (*La Tribune de Genève*) i del Canadà. En altres llengües, Yahoo.com, *El País*, de Madrid, la RAI italiana, *The Guardian*, de Londres, *La Jornada*, de Mèxic, o *The Bangkok Post*, de Tailàndia. A les xarxes socials es parlava de “terratrèmol literari”.

L'autèntica sorpresa

Però la sorpresa més forta de la doble notícia no l'han pas tinguda els periodistes i mitjans que l'han divulgada i comentada, sinó els proustians, tant els professionals com els lectors habituals de l'escriptor.

Tots ells han quedat garratibats en veure convertir en notícia destacada –i, per tant, en veure que tants periodistes, sobretot francesos, ho desconeguessin– una cosa divulgadíssima en totes les edicions anotades de l'obra de Proust i nombrosos articles, assaigs i biografies, i sabuda ja fa més de mig segle.

En concret, sabuda des de l'any 1954, quan Bernard de Fallois va editar a Gallimard el llibre on apareix la primera versió de l'episodi –hi surt ben aviat, a la segona pàgina del pròleg– protagonitzada per una llesca de pa torrat (“tranche de pain grillé”) precisament el primer dels tres textos que ara, desats en capsetes, les Éditions des Saints-Pères –editorial de bibliòfil i, per tant, destinada als col·leccionistes i no pas als lectors– presenta com a inèdits.

El llibre editat i presentat per Fallois és el volum pòstum *Contre Sainte-Beuve*, una combinació d'assaigs i de relats, reeditat constantment, d'aleshores ençà. Marcel Proust el va enllestir l'agost del 1909, però no el va aconseguir editar –*Le Figaro* n'havia de publicar diversos capítols, però no va gosar– i, just en tornar de vacances, va iniciar la redacció de la *Recherche*. Com que el llibre no s'havia publicat, i, per tant, l'episodi era inèdit, Proust el va poder aprofitar, per reescriure'l, refer-lo a fons, i integrar-lo al final del capítol inicial de la *Recherche*.

Primer va convertir la llesca de pa torrat en una torrada comprada bona i feta, una *biscotte*, com van descobrir els especialistes en Proust en consultar els esborranys de la *Recherche*, abans d'optar per la “petita magdalena” que semblava emmotllada dins d'una petxina de Sant Jaume i que es venien en una pastisseria de Combray, el nom literari proustià d'Illiers, el poble dels avis de l'escriptor.

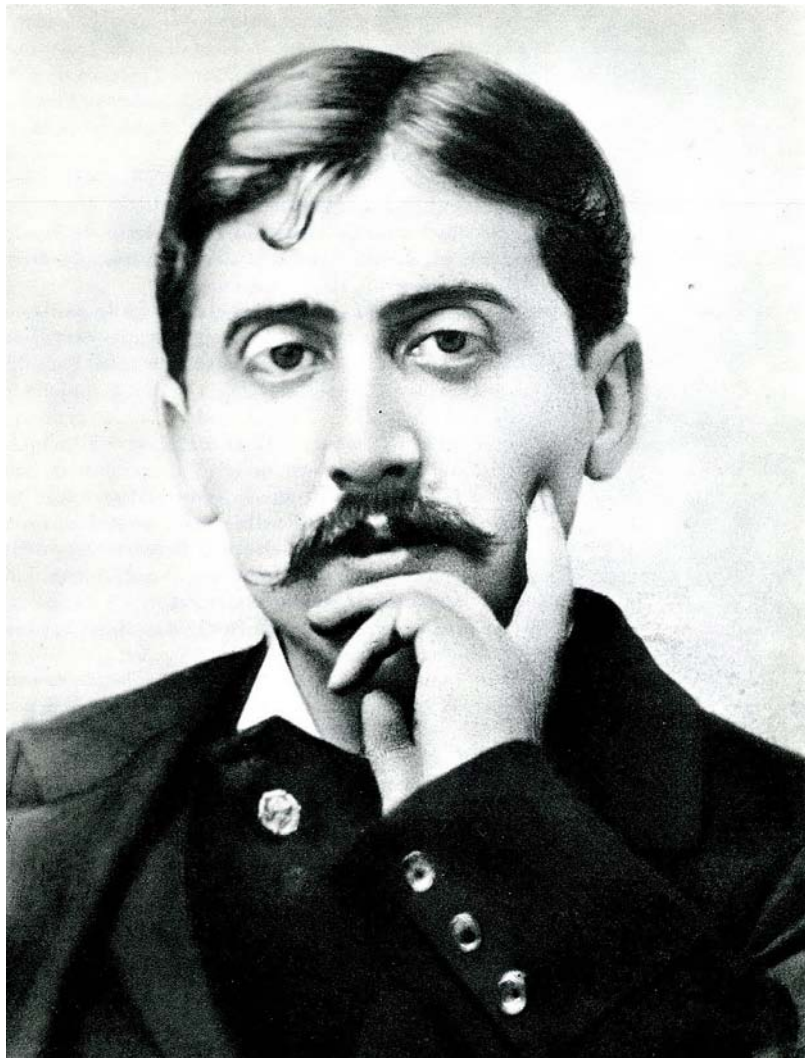
La idea que el pròleg de *Contre Sainte-Beuve* és el germen –en altres paraules, l'esborrany– de la *Recherche* ja va ser defensada pel biògraf anglès George D. Painter. En el segon volum de la seva biografia, publicat el 1965 i traduït al francès poc més tard, i concretament en el capítol “El te i la magdalena”, escriu, després d'esmentar i comentar amb detall, evidentment, que la magdalena va ser, abans, una torrada: “La vasta estructura de la *Recherche*, en la seva totalitat, queda condensada en aquestes set pàgines del pròleg de Proust a *Contre Sainte-Beuve*”.

L'equip de la Pléiade dirigit per Jan-Yves Tadié també considera, a efectes filològics, que *Contre Sainte-Beuve* és una primera versió de la *Recherche*.

El doble pas de la torrada a la magdalena, amb la *biscotte* pel mig, va interessar i inquietar de seguida els estudiosos, pas sobre el qual s'han fet moltes especulacions i ha permès engrossir la imensa bibliografia proustiana, en constant creixement. L'any 1957 trobem l'article “The Madeleine and the Biscotte”, de Richard Switzer, a *The French Review*. L'any 1971, Philippe Lejeune, el gran especialista en literatura autobiogràfica, va dedicar-li l'assaig “Écriture et sexualité”, a la revista *Europe*. I el 1974, Serge Doubrovsky també va preguntar-se el perquè en el llibre *La Place de la madeleine*.

Inèdits editats el 1978

El suís Luzius Keller, traductor de Proust a l'alemany, va trobar adient d'editar els textos previs de l'episodi de la magdalena, o sigui, el prefaci de *Contre Sainte-Beuve* i els esborranys de la *Recherche* en els quals apareix la *biscotte*. Ho va fer l'any 1978 –parlem de fa 35 anys!– a l'editorial Jean-Michel Place amb un títol ben explícit, *Les Avant-textes de l'épisode de la madeleine dans les cahiers de brouillon de Marcel Proust*. És a dir, va transcriure just el que ara la premsa francesa i

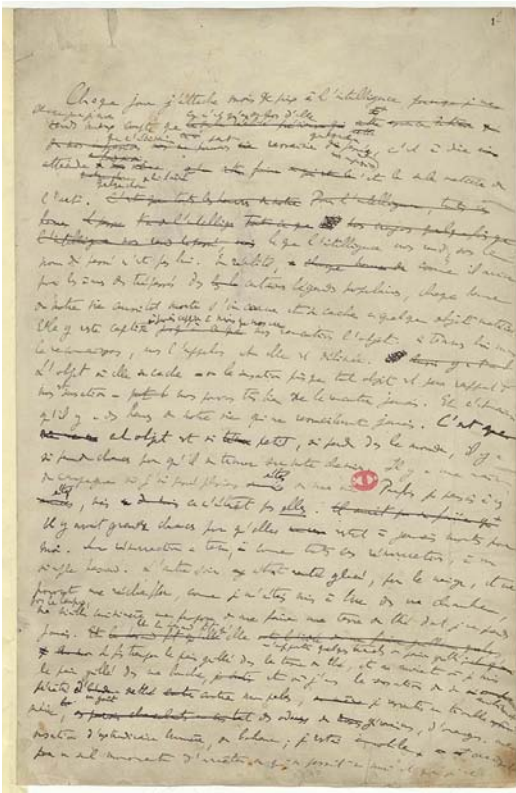

Marcel Proust ha estat notícia mundial, gràcies al desconeixement de la premsa més culta, francesa i mundial, sobre el procés d'elaboració d'*A la recerca del temps perdut*.

mundial ha dit que no s'havia editat mai, que es desconeixia del tot i que aporta una “revelació”.

El proustià de Zuric no es quedaria només amb la transcripció dels originals: analitzaria el procés i per què Proust tria finalment la magdalena en l'article “La Biscotte salvatrice” (Poétique, 2004) i el llibre *Marcel Proust: la fabrique de Combray* (2007).

No cal dir que l'edició de la Pléiade de la *Recherche* transcriu els esborranys previs a l'episodi de la magdalena, però la majoria d'edicions aporten documentació suficient per tenir un coneixement precís del canvi del pa torrat –llescat a casa o comprat bo i fet– pel dolç de pa de pessic de la magdalena empexinada, com la de Bouquins-Robert Laffont, d'André Alain Morello, i les de butxaca de GF Flamarion, de Jean Milly, i de Folio Classique, d'Antoine Compagnon. Com se sap, des del primer any que els drets de la *Recherche* van quedar lliures, el 1987, tots els més potents grups editorials francesos van incorporar-la al seu catàleg, sovint amb edicions didàctiques. →

La sorpresa periodística que la magdalena proustiana va ser, abans, una torrada, ha causat un gran aldarull entre els proustians. El portal d'internet Gallica reproduceix tots els manuscrits de Proust, de domini públic, inclosos els que ara una editorial presenta com a inèdits i desconeguts.

→ Gallica

I, de manera més directa, des del dia 13 de setembre del 2013, tothom, no només els estudiosos desplaçats a la Biblioteca Nacional Francesa (BNF), pot accedir al fons manuscrit de Proust, fins i tot els “inèdits” ara descoberts, naturalment, a través del portal Gallica, on es poden descarregar de franc.

L'origen de la magdalena és tan conegut que frases com “i pensar que la magdalena va ser una vulgar torrada en els esborranys!” o similars, són habituals entre els escriptors i articulistes proustians. Tan conegut que en parla fins i tot la Vikipèdia: “Els esborranys revelen que, en origen, és una llesca de pa torrat el que havia de ser sucats al te”.

L'enciclopèdia electrònica remet a l'article “L'objet: la madeleine”, de Jeanette Konrad, que també ho diu. I també ho diu el web de Tourisme Illiers-Combray.

Nova York ho sabia

El País va informar de la revelació el dia 21 d'octubre en una crònica signada, des de Madrid, per Winston Manrique Sabogal, text basat, com ha fet tothom, en la nota de l'editorial dels manuscrits, Éditions des Saints-Pères, origen de tota l'enganyifa. El periodista hi citava un fragment de l'article sobre Proust que Colm Tóibin va publicar al diari l'any 2013.

Si l'hagués llegit tot, s'hauria malfiat de la nota editorial, perquè Tóibin hi diu que la magdalena era una “galeta”, segons la versió castellana publicada pel diari: l'escriptor irlandès devia escriure “biscotte”, en el text original anglès, com havia escrit pocs mesos abans, dins del 2013 mateix. En un article publicat al *The New York Review of Books* va comentar l'exposició de manuscrits proustians, de la BNF, instal·lada al museu de la llibreria Morgan, de Nova York. Hi deia que els visitants que esperessin veure la paraula “madeleine” als esborranys patirien un xoc en descobrir que el que hi apareix és la paraula “biscottes”.

Le Figaro –les *Chroniques* que Proust hi va publicar s'acaben de reeditar a Gallimard– i *Le Monde* són els dos diaris que s'han cremat més amb la torrada proustiana. Si haguessin buscat a les seves respectives hemeroteques de ben segur que haurien vist que ja n'havien parlat, en el moment del descobriment. Era inevitable fer-ho en comentar l'edició de *Contre Sainte-Beuve*. Al segon diari ho fa l'històric crític, contemporani de Proust, Émile Henriot (“Proust et Sainte-Beuve”. 12-I-1955.)

A *La Vanguardia*, per la seva banda, trobem un article del cinèfil Xavier Pérez, del 2005, “Magdalenas en el cine”, que comença parlant precisament de la sorpresa de trobar, a *Contre Sainte-Beuve*, que la magdalena havia estat una torrada.

Per a Jean-Yves Tadié, l'edició de Saints-Pères no aporta res de nou, ni que no es pugui llegir a Gallica. “Només podem esperar que tingui l'encant de les bones reproduccions”, ens diu.

Philippe Lejeune ens comenta que els diaris han descobert Amèrica i es mostra sorprès que tants mitjans hagin divulgat la notícia. “Això demostra la fascinació de l'episodi. La petita magdalena és una mica la Gioconda de la literatura, una icona sagrada sobre la qual es busca sense fi el misteri”.

I Antoine Compagnon ens fa una confidència, il·lustrativa del lema periodístic, “que la veritat no et frustra una notícia”. “*Libération* em van trucar. Jo els vaig dir que això ja se sabia de feia cinquanta anys. Però Proust fa vendre”. Fa vendre, però potser els seus llibres no s'han venut prou, tot i la fama i el prestigi de l'autor. ●